

**Beata Raszka, Maria Hełdak,
Hanna Szykowna**

**Obszary chronione jako miejsce
turystyki aktywnej : konflikty i
współdziałanie organizatorów i
użytkowników terenów
rekreacyjnych**

Ekonomiczne Problemy Usług nr 52, 667-677

2010

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

BEATA RASZKA, MARIA HELDAK, HANNA SZYKOWNA

Uniwersytet Przyrodniczy we Wrocławiu

**OBSZARY CHRONIONE JAKO MIEJSCE TURYSTYKI AKTYWNEJ –
KONFLIKTY I WSPÓŁDZIAŁANIE ORGANIZATORÓW I UŻYTKOWNIKÓW
TERENÓW REKREACYJNYCH**

Wprowadzenie

Obszary chronione w sąsiedztwie wielkich miast są naturalnym miejscem wypoczynku dla mieszkańców aglomeracji. W przypadku aglomeracji poznańskiej wybór podmiejskich obszarów rekreacyjnych motywują tradycja, uwarunkowania geograficzne oraz typ urbanizacji. W tradycji wypoczynku poznaniaków najmocniej utrwaliły się destynacja południowa (Wielkopolski Park Narodowy) i północna (Park Krajobrazowy Puszcza Zielonka). Badania z lat 90. XX w.¹ oraz późniejsze² wskazują na utrzymywanie się tej tendencji. Użytkowanie obszarów chronionych w sąsiedztwie wielkich miast jest istotne ze względu na coraz większą dostępność tych obszarów, będącą z jednej strony efektem łatwiejszej komunikacji, a z drugiej – włączenia obszarów chronionych w zakres oddziaływania urbanizacji miejskiej³. Czynnikiem społecznym, potencjalnie niosącym negatywne skutki dla przyrody, jest uleganie modom na agresywne wobec środowiska formy wypoczynku (jeź-

¹ D. Sołowiej, *Weryfikacja ocen integralnych atrakcyjności środowiska przyrodniczego człowieka w wybranych systemach rekreacji*, Wyd. Naukowe UAM, Poznań, 1992, s. 165.

² B. Raszka, K. Kasprzak, *Analiza zmian użytkowania otuliny Wielkopolskiego Parku Narodowego w granicach gminy Mosina w latach 2002–2006*, w: *Planowanie przestrzenne. Szanse i zagrożenia społeczno-środowiskowe*, red. S. Kozłowski, P. Legutko-Kobus, Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II, Lublin, 2007, s. 373–384.

³ K. Kasprzak, B. Raszka, *Zmiany użytkowania przestrzeni w sąsiedztwie obszarów chronionych*, w: *Krajobraz i bioróżnorodność*, red. S. Karczmarek, Wyd. Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego, Bydgoszcz 2008, s. 62–81.

dzieństwo, quady, sporty motorowodne)⁴. W przypadku Parku Krajobrazowego Puszcza Zielonka zauważa się kompilację tych elementów – rozwój „ramion urbanizacji” wokół Parku oraz rosnącą liczbę ośrodków jeździeckich na obrzeżach Puszczy Zielonki jako odpowiedź na zainteresowanie nowych mieszkańców taką formą wypoczynku. Turystyka jako gałąź gospodarki narodowej musi reagować na wzmożony popyt właściwą podażą. Istotne jest, aby podaż odpowiadała popytowi pod względem skali i – co szczególnie ważne w przypadku świadczenia usług – jakości. W sytuacji, gdy usługi te mają być realizowane we wrażliwym środowisku przyrodniczym (obszar chroniony – park krajobrazowy) i szczególnego sektora (wypoczynku) w jego ekskluzywnej i kosztownej formie (jeździectwo), tym bardziej trudne staje się pogodzenie dwóch wymogów: zachowania środowiska przyrodniczego we względnej stabilności oraz zapewnienia komfortu wypoczynku poprzez spełnienie wymagań użytkowników i wysoką jakość usług.

1. Cel i metody pracy

Celem niniejszego opracowania było określenie, na ile zagospodarowanie rekreacyjne Parku Krajobrazowego Puszcza Zielonka odpowiada intensywnie rozwijającej się w ostatnich latach w jego sąsiedztwie hippice oraz na ile narastający popyt na tego typu formę rekreacji wymusił zmiany w infrastrukturze i czy zagospodarowanie odpowiada potrzebom, dając pełnię usług, komfort i bezpieczeństwo. Jako metody badawcze zastosowano wywiad bezpośredni oraz obserwację uczestniczącą⁵. Wywiady prowadzono od maja do września 2009 roku z właścicielami 6 stajni („Rancho” Dębogóra, „Dominanta” Kicin, „Liljówka” Sęszewko, „Stajnie Łopuchowskie” Łopuchowo, „Karczma Stajenka” Boduszewo, „Traperska Osada” Bolechówko – rysunek 1), przedstawicielami podmiotów zarządzających PKPZ (Nadleśnictwo Łopuchówko, Nadleśnictwo Doświadczalne Zielonka, Urząd Miasta i Gminy Murowana Goślina, Związek Międzygminny Puszcza Zielonka, Zespół Parków Krajobrazowych Województwa Wielkopolskiego) oraz odbiorcami usług – trenerami i jeźdźcami korzystającymi z istniejących tras. W ramach obserwacji uczestniczącej współautorka badań (Hanna Szykowna) przejechała konno wszystkie istniejące w Parku Krajobrazowym Puszcza Zielonka trasy konnej jazdy. Ponadto przeanalizowano dokumenty prawne i planistyczne dotyczące Parku Krajobrazowe-

⁴ K. Kasprzak, B. Raszka, *Konflikt funkcji i użytkowania na przykładzie wykorzystania rekreacyjnego Jeziora Dymaczewskiego (Rynna Witobelsko-Dymaczewska) w Wielkopolskim Parku Narodowym*, w: *Krajobraz – turystyka – ekologia*, red. M. Pietrzak, „Problemy Ekologii Krajobrazu” 2003, Warszawa, tom XI, s. 13–37.

⁵ W. Siwiński, *Empiryczne badania społeczne w dziedzinie turystyki i rekreacji (zarys metodologii badań naukowych)*, Polskie Stowarzyszenie Naukowe Animacji Rekreacji i Turystyki – Wyższa Szkoła Hotelarstwa i Gastronomii, Poznań 2006, s. 409.

go Puszcza Zielonka oraz literaturę tematu związaną z przedmiotowym zagadnieniem.

Rys. 1. Lokalizacja Parku Krajobrazowego Puszcza Zielonka (PKPZ) na tle aglomeracji poznańskiej

Cyframi 1-6 oznaczono ośrodki jezdnie analizowane w artykule: 1 – „Stajnie Łopuchowskie” Łopuchowo, 2 – „Karczma Stajenka” Boduszewo, 3 – „Traperska Osada” Bolechówko, 4 – „Dominanta” Kicin, 5 – „Rancho” Dębogóra, 6 – „Liljówka” Stęszewko.

Źródło: opracowanie własne.

2. Krótka charakterystyka terenu

Park Krajobrazowy Puszcza Zielonka (dalej PKPZ) położony na północny wschód od Poznania obejmuje⁶ obecnie ok. 12 000 ha, a w momencie ustanowienia⁷ – 10 000 ha. Administracyjnie leży w granicach pięciu gmin – Czerwonak, Murowana Goślina, Pobiedziska, Kiszewo, Skoki. Ten atrakcyjny przyrodniczo i kulturowo obszar był przedmiotem chaotycznego zagospodarowania już przed ustano-

⁶ Rozporządzenie nr 4/05 Wojewody Wielkopolskiego z dn. 18 kwietnia 2005 r. w sprawie ochrony Parku Krajobrazowego Puszcza Zielonka (Dz.Urz. Woj. Wielkopolskiego Nr 49, poz. 1527).

⁷ Rozporządzenie nr 5/93 Wojewody Wielkopolskiego z dnia 20 września 1993 r. w sprawie utworzenia Parku Krajobrazowego Puszcza Zielonka (Dz.Urz. Woj. Wielkopolskiego z 1993 r. Nr 13, poz. 149).

wieniem Parku Krajobrazowego. Nigdy w pełni i racjonalnie nie wykorzystano potencjału, szczególnie zasobów kulturowych, a stworzono zagrożenia dla ekosystemów tego terenu^{8,9}. Blisko 80% powierzchni Parku zajmują tereny leśne (Lasy Państwowe - Nadleśnictwo Łopuchówko), z których część (4 034,43 ha) stanowią lasy doświadczalne Uniwersytetu Przyrodniczego w Poznaniu (Nadleśnictwo Doświadczalne Zielonka). Na terenie Parku znajdują się 22 jednostki osadnicze. Największe z nich to: Dąbrówka Kościelna, Kamińsko, Tuczo, Kicin, Stęszewko. Największe skupisko miejscowości występuje w rejonie jezior: Kamińskiego, Miejskiego Pławno i rynny Stęszewsko-Wronczyńskiej. W gminach otaczających Park zamieszkuje (dane gmin z 2008 roku) ok. 65 000 mieszkańców. Sytuacja ludnościowa jest dynamiczna ze względu na migracje wywołane intensywną urbanizacją. Najbliższe w stosunku do granic parku i otuliny oferty inwestycyjne związane z turystyką pojawiły się w gminie Kiszkowo (Rybno Wielkie – baza hotelowa, Węgorzewo – hotel i ośrodek rehabilitacyjny). Pozostałe obszary tworzące otulinę parku przeznaczone są przez urzędy gmin w większości pod zabudowę mieszkaniową (gm. Czerwonak – rejon Kicina, Milna, gm. Murowana Goślina – Boduszewo) lub aktywizację gospodarczą (gm. Skoki – Sława Wlkp.).

3. Wyniki badań

3.1. Jazda konna w świetle wypowiedzi przedstawicieli instytucji zarządzających PKPZ

Zespół Parków Krajobrazowych Województwa Wielkopolskiego, którego zadaniem jest m.in. ochrona walorów krajobrazowych i przyrodniczych oraz historyczno-kulturowych parków krajobrazowych i ich otulin utworzonych na terenie województwa wielkopolskiego, nie nawiązał współpracy z Nadleśnictwami i nie posiada informacji na temat tras konnych na terenie Parku. Zespół Parków Krajobrazowych nie widzi potrzeby współpracy i nie ingeruje w decyzje Nadleśnictw.

Urząd Miasta i Gminy Murowana Goślina zajmuje się promocją ośrodków jeździeckich działających na terenie gminy, a także współpracuje ze Związkiem Międzygminnym Puszcza Zielonka (dalej: ZMPZ). Instytucja ta za jeden z podstawowych celów działalności przyjęła rozbudowę i porządkowanie infrastruktury turystycznej, a w szczególności: stworzenie strategii rozwoju turystyki, opracowanie mapy turystyczno-rowerowej, opracowanie systemu szlaków rowerowych, rozbudowę i renowację infrastruktury turystycznej na terenie Parku Krajobrazowego

⁸ Plan ochrony Parku Krajobrazowego Puszcza Zielonka, 2001–2004 (proj. generalny: B. Raszka), mscr., Poznań.

⁹ K. Kasprzak, B. Raszka, *Ochrona przestrzeni Parku Krajobrazowego Puszcza Zielonka*, „Ekonomia i Środowisko” 2006, nr 2(30), Białystok, s. 140–164.

Puszcza Zielonka i okolic. Związek współpracuje z Nadleśnictwem Łopuchówko, lecz sam nie inicjuje tworzenia tras konnych, natomiast opiniuje i znakuje trasy. Turystyki konnej nie umieszczono w opracowanej przez ZMPZ strategii rozwoju turystyki na terenie puszczy, co tłumaczono brakiem możliwości przewidzenia liczby i miejsca usytuowania nowych ośrodków jeździeckich. Zauważono jednak konieczność tworzenia tras konnych ze względu na rosnącą liczbę ośrodków jeździeckich i gospodarstw agroturystycznych. Dostrzegane są niebezpieczeństwa wynikające ze złej infrastruktury i złej organizacji wypoczynku, których przejawem jest zagęszczenie szlaków pieszych i rowerowych, a także konflikt między różnymi użytkownikami. Krytykuje się pomysł jazdy konnej po wąskich ścieżkach w lesie, pozytywnie natomiast traktowana jest jazda w otwartym terenie. Zdaniem przedstawicieli ZMPZ Puszcza Zielonka jest zbyt małym obszarem na bezkonfliktowe istnienie dużej liczby odmiennych szlaków, natomiast duża liczba stajni w okolicach parku powoduje, że istnieje konieczność wytyczenia tras przejazdu również w lesie.

Na terenie zarządzanym przez Nadleśnictwa Łopuchówko znajduje się ok. 100 km tras konnych. Nadleśnictwo stara się prowadzić szlaki terenami atrakcyjnymi, lecz z dala od stref ochrony ptaków. Najczęściej są to drogi należące do Nadleśnictwa. Wytyczenie trasy konnej po drodze innego właściciela wiąże się z koniecznością uzgodnienia jej przebiegu z właścicielem – gminą lub osobą prywatną. Każdy ośrodek jeździecki usytuowany na terenie zarządzanym przez Nadleśnictwo Łopuchówko ma dostęp do szlaku, najczęściej tworzącego różnej długości pętlę. Przed wytyczeniem tras konnych zorganizowano spotkanie z właścicielami okolicznych stajni, przedyskutowano przebieg tras i poznano wzajemne oczekiwania, jednakże ostatecznie stajnie nie miały wpływu na przebieg trasy im udostępnianej. Nowo powstałe stajnie są informowane o istniejących szlakach lub tworzony jest szlak specjalnie dla nich.

Nadleśnictwo Doświadczalne Zielonka zawiaduje fragmentem PKPZ, przez który przechodzi fragment szlaku konnego (tzw. „wilczy szlak”, dł. 220 km od stajni „Liljówka” w Stęszewku do Lubniewic na ziemi lubuskiej), wytyczony przez właścicieli ośrodka jeździeckiego. Przecina on Puszcę Zielonkę w jej wschodniej części. Innych tras konnych na terenie Nadleśnictwa nie ma. Nie ma też planów tworzenia nowych ze względu na duże zagęszczenie szlaków pieszych i rowerowych w tej części parku oraz obecność rezerwatów przyrody. Jeźdźcy mają do dyspozycji drogi publiczne oraz historyczne trakty, którymi mogą się poruszać bez ograniczeń.

3.2. Jazda konna po PKPZ w świetle wypowiedzi właścicieli stajni

Zarządca stajni „Stajnie Łopuchowskie” w Łopuchowie nie zamierza korzystać z terenów Parku Krajobrazowego Puszcza Zielonka, ze względu na znaczną

odległość od parku i konieczność przekroczenia ruchliwej drogi. Wycieczki odbywać się będą częściowo po prywatnym terenie należącym do właściciela stajni lub w lasach poza PKPZ (nie był świadomy, że w granicach każdego lasu obowiązuje jazda po wyznaczonych ścieżkach lub drogami publicznymi). Właściciel stajni „Rancho” w Dębogórze stwierdził, że jazda po puszczy jest zabroniona prawnie i odmówił jakiegokolwiek odpowiedzi na następane pytania.

„Traperska Osada” w Bolechówku koło Owińsk nie prowadzi regularnych jazd, dlatego wyjazdy w teren nie są częste. Właściciel ośrodka nigdy nie doświadczył problemów związanych z jazdą terenową. Korzysta on z tras wyznaczonych przez Nadleśnictwo Łopuchówko i uznaje teren za wystarczająco przygotowany, gdyż trasy są oznakowane, a wymagania jeźdźców nie są wygórowane.

Gospodarstwo agroturystyczne „Karczma Stajenka” w Boduszewie leży na terenie zarządzanym przez Nadleśnictwo Doświadczalne Zielonka, na którym brak tras dla jeźdźców. Park nie jest często użytkowany przez jeźdźców tej stajni, gdyż ośrodek zajmuje się końmi prywatnymi, często sportowymi, a ich jeźdźcy nie zgłaszają potrzeby wyjazdów w teren. W przypadku koni rekreacyjnych przeszkodą jest brak satysfakcjonujących i bezpiecznych tras konnych oraz strach przed urazem lub kontuzją konia na pozostałych drogach. Stosunki między ośrodkiem jeździeckim a zarządcą oceniono jako dobre.

Ośrodek „Liljówka” w Sześzewku korzysta z trasy (tzw. „wileczy szlak”) wytyczonej w 2001 roku z inicjatywy Stowarzyszenia Promocji Turystyki Konnej i Alternatywnej „Traper”, który kilkukilometrowym fragmentem biegnie przez puszcze, po terenie zarządzanym przez Nadleśnictwo Doświadczalne Zielonka. Szlak obecnie nie jest w całości użytkowany, jednak odcinek w okolicach stajni „Liljówka” jest regularnie wykorzystywany podczas rekreacyjnych wyjazdów i jest chwalony za dobre utrzymanie i wyraźne oznakowanie. Zdaniem rozmówcy, stosunek zarządcy terenu (Nadleśnictwo Doświadczalne Zielonka) do akcji tworzenia szlaku był negatywny. Nadleśnictwo pierwotnie proponowało przebieg wyłącznie drogami publicznymi, asfaltowymi, nie zapewniającymi dobrych warunków wielokilometrowej jazdy. Trasy często były zmieniane, ze względu na występowanie różnych gatunków zwierząt. Ostatecznie udało się wykorzystać leśne dukty, choć – jak twierdzą rozmówcy – stosunek leśniczych do jazdy konnej w lesie był i jest bardzo negatywny. Zdaniem rozmówców PKPZ jest traktowany przez Nadleśnictwo Doświadczalne jak las prywatny.

3.3. Jazda konna po PKPZ w ocenie użytkowników

Zdaniem trenerów, trasy wyznaczone przez Nadleśnictwo Łopuchówko nie są drogami nadającymi się do jazdy konnej. W większości są to drogi publiczne, ubite, twarde i kamieniste. Trasy prowadzi się skrajem lasu, często spotyka się na nich samochody stwarzające niebezpieczeństwo dla konia i jeźdźca. Szczególnie kryty-

kowano odcinek szlaku w okolicy Kicina, który przechodzi na łuku drogi, co wyklucza ten fragment z użytkowania. Zawodnik WKKW potrzebuje tras zróżnicowanych, o amortyzującej nawierzchni, umożliwiających trening kondycyjny konia w galopie. Żadna ze ścieżek zaproponowanych przez nadleśnictwo nie spełnia oczekiwań trenera WKKW. Można po nich poruszać się wyłącznie stępem, co nie jest atrakcyjne dla jeźdźcy i nie spełnia funkcji treningowej. Ponadto czas przejazdu wymagany do pokonania trasy jest zbyt długi w stosunku do czasu treningu. Oznakowanie szlaków (pomarańczowe kółko) jest mylące i często umieszczone w niewidocznych miejscach (przez innych użytkowników terenu taka symbolika nie jest kojarzona z trasą konnej jazdy). Dużo lepiej przystosowane do jazdy konnej są okolice stajni „Liljówka” w Stęszewku (wilczy szlak), gdzie trasa wiedzie drogami leśnymi.

Zdaniem użytkowników, tras konnych jest za mało, ich sieć powinna być gęstsza, analogicznie do szlaków rowerowych. Powinna być możliwość przejechania konno przez całą puszcę, co pozwoliłoby odwiedzić różne stajnie. Współpraca między stajniami jest dobra, dlatego możliwe byłyby rajdy konne przez puszcę. Brakuje mapek szlaków konnych, przez co turysta nie może zaplanować tras przejazdu i określić czasu wypoczynku. Szlaki są długie, ale nie dają możliwości zmian trasy. Zastrzeżenia budzi również stosunek Nadleśnictwa do jeźdźców. Chodzi o takie zachowania, jak niepowiadamianie stajni o polowaniach z nagonkami czy umieszczanie ambon przy szlaku konnym.

3.4. *Opinia z autopsji (obserwacja uczestnicząca) współautorki artykułu*

Trasy konne w Parku Krajobrazowym Puszcza Zielonka nie gwarantują bezpieczeństwa ani koniom, ani jeźdźcom. Koniom – ze względu na nieodpowiednie podłoże, jeźdźcom zaś – ze względu na poprowadzenie tras po drogach publicznych, na których obok koni pojawiają się inni użytkownicy (piesi, rowerzyści, samochody). Z obserwacji wynika, że kierowcy nie wiedzą, jak się zachować na drodze podczas spotkania z jeźdźcem. Odcinek ok. 200 metrów prowadzi drogą brukowaną, która nie powinna być użytkowana przez konie.

Zwrócono uwagę na nieczytelne oznakowanie szlaku konnego, tzn. znaki były niewidoczne, zakryte gałęziami drzew. Ponadto dla przeciętnego turysty pomarańczowe kółko symbolizujące trasę konnej jazdy jest niezrozumiałe – kojarzy się z oznakowaniem drzew przeznaczonych do wycięcia. Trasy konne są zbyt długie, niemożliwe jest pokonanie całego szlaku w ciągu jednego wyjazdu w teren, jest więc on wykorzystywany tylko fragmentarycznie.

4. Omówienie wyników

Na terenie Nadleśnictwa Łopuchówko znajduje się ok. 100 km tras konnych, w większości jednak zostały one poprowadzone w lasach znacznie oddalonych od Puszczy Zielonka i nie należących do parku (m.in. Wierzenica, Raduszyn, Biedrusko, Dębogóra). Nadleśnictwo Łopuchówko próbuje dostosować teren PKPZ do potrzeb jeźdźców, jednak ostateczne efekty nie są zadowalające. Stajnia w Kicinie jest jedynym takim obiektem leżącym na terenie Nadleśnictwa Łopuchówko, do którego prowadzi szlak konny, wyznaczony w granicach Parku Krajobrazowego Puszcza Zielonka. Jednak trasę wyznaczono głównie drogami publicznymi, w większości biegnącymi wzdłuż lasu – przydatność dla jeździectwa jest więc wątpliwa. Szlaki turystyczne (narciarskie, rowerowe, konne) nie mogą być prowadzone w sposób zagrażający turystom¹⁰. Oznacza to, że niedopuszczalne jest wyznaczanie szlaków konnych po drogach publicznych, dopuszczających inny typ ruchu. Dla potrzeb rekreacyjno-sportowych najlepsza byłaby trasa, którą można pokonać w godzinę. Trasa taka powinna przebiegać przez urozmaicony, interesujący krajobrazowo i zmienny teren, o dobrym, nieubitym podłożu.

Związek Międzygminny Puszcza Zielonka oraz Urząd Miasta i Gminy Murowana Goślina, przy współpracy z Nadleśnictwem Łopuchówko, również podejmują prace nad utworzeniem szlaków, lecz są to działania szczątkowe. Nadleśnictwo Doświadczalne Zielonka jest w tym względzie bierne. Rozmówcy dali wyrazie do zrozumienia, że dla NDZ jeźdźcy są intruzami w lesie i nie ma potrzeby wykazania jakiegokolwiek inicjatywy dla powstania infrastruktury służącej hippice. Zdaniem właścicieli ośrodków jeździeckich Nadleśnictwo jest mało otwarte na współpracę i niechętnie porozumieniu się.

Symbolika stosowana przez PTTK do oznakowania tras nie przemawia do wyobraźni innych grup turystów. Ponadto stwierdzono techniczne błędy oznakowania, a mianowicie: brak znaków zmiany przebiegu trasy (skrętu, rozwidlenia), znaki wprowadzono w zbyt dużych odstępach, pojawiały się zbyt daleko za skrzyżowaniami. Brakuje znaków informujących kierowców jadących drogą publiczną o początku szlaku konnego. Bardzo niebezpieczne jest skrzyżowanie trasy konnej z drogą publiczną w Kicinie. Przejazd wytyczono na zakręcie, widoczność zmniejszają drzewa rosnące przy drodze. Zdaniem oceniających, trasę jazdy konnej przygotowano z punktu widzenia osoby poruszającej się samochodem, a nie konno.

Najgorsze warunki do jazdy terenowej mają „Stajnie Łopuchowskie” w Łopuchowie oraz „Karczma Stajenka” w Boduszewie. Jeźdźcy mogą korzystać wyłącznie z dróg publicznych i, ze względu na niebezpieczeństwo z tym związane, zwykle rezygnują z jazdy terenowej. Lepsze warunki mają ośrodki jeździeckie w Stęszew-

¹⁰ Instrukcja znakowania szlaków turystycznych, Polskie Towarzystwo Turystyczno-Krajoznawcze, 2007 (wersja cyfrowa).

ku i Kicinie. „Liljówka” ma do dyspozycji własny szlak, opracowany przez osoby zainteresowane korzystaniem z niego, prawidłowo zaprojektowany i oznakowany. Poprowadzony jest leśnymi ścieżkami, ma wyraźne oznakowanie, jazda jest bezpieczna i przyjemna dla koni i jeźdźców.

Na podstawie rozmów z przedstawicielami Nadleśnictw Parku Krajobrazowego Puszcza Zielonka można zanegować tezę, że jazda konna wpływa wybitnie niszcząco na leśne podłoże. Wpływ ten zależy bowiem od natężenia użytkowania. Twierdzenie to znajduje poparcie w literaturze¹¹, zaliczającej jeździectwo do form rekreacji, które nieznacznie lub wcale nie oddziałują na środowisko (płazowanie w zieleni oraz zajęcia w parkach rozrywki i zabawy w przyrodzie oddziałują na środowisko w stopniu wysokim lub bardzo wysokim). W przypadku PKPZ oddziaływanie umniejsza niska intensywność przejazdów przez las. Konie nie wykraczają poza wyznaczone ścieżki, więc nie stanowią bezpośredniego zagrożenia ani dla runa leśnego, ani dla pędów roślin. Dobrym przykładem niwelowania konfliktów w użytkowaniu rekreacyjnym środowiska są doświadczenia szwedzkie (wiedza z autopsji, m.in. z Parku Narodowego Tyreso). Z wyjątkiem parków narodowych i rezerwatów przyrody, w Szwecji można jeździć na terenie każdego lasu. Zasady normuje prawo zwyczajowe, przełożone na tzw. *allemansrätten*, czyli „prawo każdego człowieka”¹², dające każdemu możliwość korzystania z prywatnej ziemi innych osób i sprowadzone do zasady: „nie przeszkadzaj, nie niszczy”. W przypadku sportów konnych propaguje się następujące zachowania: unikać jazdy po wrażliwych terenach (podmokłe łąki, zadrzewione pastwiska, bagna, tereny bardzo suche); szczególnie uważać jesienią i wiosną, gdy grunt jest mokry i miękki; uzyskać zgodę właściciela ziemi, jeśli chce się jeździć na jego terenie regularnie; unikać jazdy poznaczonych i przygotowanych trasach narciarskich.

Podsumowanie

Obszar Parku Krajobrazowego Puszcza Zielonka w *Strategii rozwoju krajowego produktu turystycznego*¹³ został wymieniony jako jeden z dziesięciu atrakcyjnych obszarów z punktu widzenia walorów naturalnych oraz z punktu widzenia walorów antropogenicznych. Pełnienie funkcji rekreacyjno-turystycznej na terenie PKPZ musi przebiegać z zachowaniem wymogów ochrony zasobów przyrody, przewidzianych dla parków krajobrazowych, w tym należy zachować zakaz lokali-

¹¹ A. Krzymowska-Kostrowicka, *Geoekologia turystyki i wypoczynku*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1997, s. 240.

¹² *Hästen och allemansrätten*, folder wydany przez Hästnäringens Kvalitets – och Miljöråd, Sztokholm 2002 (tłumaczenie H. Szykowna na potrzeby artykułu).

¹³ Za: *Plan zagospodarowania przestrzennego województwa wielkopolskiego*, projekt, Wielkopolskie Biuro Planowania Przestrzennego, Poznań 2007, (wersja cyfrowa).

zacji inwestycji powodujących degradację środowiska. Z kolei już w 1999 roku w *Planie zagospodarowania przestrzennego województwa wielkopolskiego* zapisano: „rekreację traktować trzeba – z jednej strony – jako działalność gospodarczą aktywizującą życie, z drugiej – jako niezbywalne prawo każdego mieszkańca do wypoczynku i do korzystania ze środowiska przyrodniczego”¹⁴. PKPZ w planie województwa jest jednym z trzynastu wyznaczonych rejonów o szczególnie korzystnych warunkach dla rozwoju rekreacji, charakteryzujących się walorami przyrodniczo-krajobrazowymi i kulturowymi oraz zainwestowaniem rekreacyjnym, którego jednak w chwili obecnej nie można uznać za zadowalające. Konieczna jest współpraca między nadleśnictwami a stajniami. Wyniki badań pokazują, że pomimo spotkania z właścicielami stajni, utworzone szlaki nie spełniają wymagań jeźdźców. Sposobem na poprawę relacji między nadleśnictwem a użytkownikami byłaby aktywna współpraca i stały kontakt.

Istniejące trasy nie spełniają oczekiwań jeźdźców i wymagają zmian. Pętle, jakie mają do dyspozycji jeźdźcy, są za długie. W większości przypadków pokonanie całej trasy wymagałoby kilkugodzinnej jazdy. Lepszym rozwiązaniem byłoby tworzenie szlaków krótszych, prowadzonych po mniejszym obszarze, umożliwiającą zmianę trasy. W ten sposób nie tylko urozmaiciłoby się jazdę, ale także ochroniło ścieżkę od ciągłego wydeptywania. Zmiany mogą być wykonane prosto – istnieją nieużywane ścieżki leśne, poza rezerwatami i cennymi drzewostanami, które dobrze pełniłyby funkcję szlaku konnego.

Konieczna jest koordynacja inicjatyw, która powinna spoczywać na Zespole Parków Krajobrazowych Województwa Wielkopolskiego, obecnie biernym, jeśli idzie o organizację jazdy konnej. Niezauważanie problemu i unikanie rozwiązania spowoduje nasilenie konfliktu oraz wykorzystywanie terenów leśnych PKPZ przez jeźdźców w niekontrolowany i niebezpieczny dla przyrody sposób. Mimo braku zapisu w *Ustawie o lasach*¹⁵ na temat obowiązku współpracy z podmiotami organizującymi wypoczynek, na nadleśnictwach powinno spoczywać takie zobowiązanie, nie tylko w odniesieniu do hippiki. Wytuczanie tras konnych wśród wielu szlaków rowerowych i pieszych, w które obfituje PKPZ, nie jest zadaniem łatwym. Jednakże przy pozytywnym nastawieniu i współpracy zainteresowanych osób, stworzenie całej sieci szlaków umożliwiających prowadzenie rajdów konnych przez cały obszar Puszczy jest możliwe i warto zainwestować w rozwój tej formy spędzania czasu wolnego¹⁶. Przełożenie praktyczne powinny znaleźć inicjatywy stałych

¹⁴ *Plan zagospodarowania przestrzennego województwa wielkopolskiego*, Wielkopolskie Biuro Planowania Przestrzennego, Poznań 1999 (wersja cyfrowa).

¹⁵ *Ustawa o lasach z dnia 28 września 1991 r.*, Dz.U. 2005, nr 45, poz. 435 (tekst jednolity).

¹⁶ B. Raszka, *Możliwości wprowadzenia ładu przestrzennego w Parku Krajobrazowym Puszcza Zielonka i Powidzkim Parku Krajobrazowym*, w: *Zarządzanie parkiem krajobrazowym*

mieszkańców tego terenu, wspieranych przez samorządy gmin, realizujących zadania z zakresu zagospodarowania turystycznego i rekreacyjnego parku. Proces ten winien być wspomagany poprzez prace badawcze i opracowania eksperckie, pozwalające na formułowanie planów i realizację kompleksowej polityki wspierającej rozwój terenów wiejskich oraz minimalizujących negatywne oddziaływania.

PROTECTED AREAS AS PLACE FOR ACTIVE TOURISM – CONFLICTS AND COOPERATION BETWEEN ORGANIZERS AND BENEFICIARIES OF RECREATION AREAS

Summary

The paper elaborates on relations between effectiveness of recreational use of protected areas from the point of view of quality of services provided and the condition of tourism infrastructure. Research was done in Landscape Park Puszcza Zielonka near Poznan. Satisfaction of persons providing horse riding services (owners of selected facilities) and consumers of such services (riders) was evaluated through a direct interview. Selected facilities were located in the vicinity of Landscape Park Puszcza Zielonka and made a natural area for horse riding. Information was confronted with experience of institutions responsible for the condition of infrastructure, blazing and preparation of horse riding routes. It was established that the preparation of routes and their placement are inconsistent with requirements of horse riding as forms of recreation and professional sport. There is no relation between localization of the horse riding facilities and the start and finish of routes; routes are too long, do not enable to leave and smoothly change route. Courses of routes are inconsistent with safety requirements. Moreover, due to lack of cooperation of entities responsible for administering the area (two different forest districts and a association of municipalities) and due to lack of partner-like attitude entities administering towards owners of stables finding a common platform of activities is required. The Unit of Wielkopolska Voivoidship Landscape Parks must be the entity coordinating activity and supervising construction of infrastructure also gathering from potential users information on the needs related to the infrastructure of the Park. The institution whose goal is to take care of safe existence of forms of nature protection of voivoidship should also be engaged in the program of its use.

Translated by Matylda Awedyk